У Польщі відкрили пам'ятник українському священику, який рятував євреїв

на відкритті пам'ятника в Любліні. Фото: twitter.com/novapolshcha

Ім'я парафіяльного священика з Перемишлян Омеляна Ковча, який пожертвував собою заради порятунку євреїв, довгий час було практично невідомо. Але у 2001-му папа Іван Павло II проголосив батька Ковча, який закінчив свої дні в Майданеку, блаженним мучеником.

Омелян — молодший із п'яти дітей місцевого священика — народився в селі Космач поблизу Косова 20 серпня 1884 року. Навчався у Львівській гімназії, потім у Папському університеті в Римі, в 1919-му став капеланом Української Галицької армії, пройшов із частинами УГА вогонь, воду й мідні труби.

У 1922 році Ковча призначають настоятелем греко-католицької громади Перемишлян. «Над його будинком янголи кружляють», — говорили парафіяни, маючи на увазі виняткове милосердя пароха, який, маючи шестеро дітей, готовий був віддати нужденним останнє. На свята священик купував подарунки сиротам: зошити, ручки, книги, одяг і т.ін.

Жителі Перемишлян згадували, що отця Ковча любили всі — українці, поляки, євреї (які становили, до речі, половину населення містечка).

Настоятель з дітьми

Коли в 1939-му прийшли Совєти й почалися утиски поляків, священик закликав парафіян не чіпати майно сусідів, присоромив усіх, хто вирішив скористатися ситуацією й поживитися чужим добром. Розповідають, що на самому початку війни енкаведисти прийшли за настоятелем — його врятував наліт німецької авіації. Втім, приходу нацистів він не зрадів: «На місце одного пана прийшов інший, лише гудзики на мундирах змінилися».

Наприкінці літа 1941-го айнзацгрупа СС увійшла в місто, насамперед оточивши єврейський квартал і замкнувши в синагозі частину його мешканців, після чого будівля була підпалена. Побачивши дим, настоятель прибіг до синагоги, накричав на німців (німецькою він володів досконало), відчинив підперті двері й почав витягати людей. Сторопівши від такого нахабства, німці сіли на свої мотоцикли й поїхали.

Отець Ковч погодився стати повітовим старостою, але закликав земляків не йти в допоміжну поліцію й не брати участь в антиєврейських акціях. Він навіть відправив фюреру лист, що засуджує винищення цілого народу. У цей же час він починає хрестити євреїв, сподіваючись у такий спосіб врятувати їх від неминучої загибелі. За різними даними, їм було видано від 600 до 2000 свідоцтв про хрещення.

Синагога Перемишлян

30 грудня 1942 священик був заарештований гестапо й поміщений у знамениту в'язницю на Лонцького у Львові. Усе, що від нього вимагалося, — перестати відкрито засуджувати дії німців і припинити хрещення.

Володимир Гриб, який кілька років вивчав біографію отця Ковча, наводить фрагмент розмови настоятеля зі слідчим:

— Ви знали, що жидів хрестити заборонено?

— Не знав.

— Тепер знаєте?

— Знаю.

— Будете і далі їх хрестити?

— Буду!

— Чому? Наша влада це забороняє. Розумієте, що означає опір нашій владі?

— Я знаю одну владу і їй присягав, приймаючи сан.

Крематорій Майданека

Звільнити отця Ковча намагався особисто митрополит Андрей Шептицький, але його зусилля були марними. Після відмови піти на угоду й підписати зобов'язання не хрестити євреїв отця Омеляна Ковча в серпні 1943 року депортували в Майданек. Тут в'язень №2399 заробив величезний авторитет серед ув'язнених, ні на хвилину не забуваючи про своє покликання.

В одному з листів рідним «священик Майданека» просив:

Розумію, що ви дбаєте про моє звільнення. Але прошу вас не робити нічого в цьому напряму. Крім неба, це єдине місце, де я хотів би перебувати. Тут ми всі рівні — поляки, євреї, українці, росіяни, латиші, естонці.

Учора вони вбили 50 осіб. З усіх я тут єдиний священик... Тут я бачу Бога, який один і однаковий для всіх. ...Коли я роблю службу Божу, усі вони разом моляться. Моляться різними мовами, але чи Бог не розуміє всі мови? Вони вмирають по-різному, а я допомагаю їм перейти цей місток у вічність. Хіба це не благословення? Хіба це не найвеличніший вінець, який Господь міг покласти на мою голову? Саме так! Хвала Всевишньому тисячу разів у день, що він послав мене сюди. Я не смію просити Його про більше. Не турбуйтеся про мене — радійте зі мною.

У лютому 1944-го в’язень № 2399 потрапив у табірну лікарню, де й помер 25 березня від флегмони (гострого гнійного запалення) правої ноги. Тіло його було піддано кремації в той же день…

Омелян Ковч та пам'ятник священику в Перемишлянах

Понад на півстоліття ім'я Омеляна Ковча було забуто, аж до беатифікації його Папою Римським. Щоправда, раніше — у вересні 1999 року — Єврейська Рада України присвоїла отцю Ковчу звання «Праведник України». Лише у 2002 році з'явилася меморіальна дошка в Перемишлянах, а у 2009-му — у Майданеку. 11 травня 2012 року в Перемишлянах був урочисто відкритий пам'ятник священику, який освятив сам предстоятель УГКЦ Святослав.

Й ось, у Любліні, на околиці якого нацисти створили табір смерті Майданек, теж з'явився пам'ятник українському праведному. Над монументом працювали скульптор Олександр Дяченко та архітекторка Марта Дяченко. Рішення про встановлення пам'ятника мерія польського міста прийняла ще в 2018 році, через рік президент України Петро Порошенко взяв участь у закладці цього пам'ятника, а до 77-ї річниці від дня смерті священика, монумент відкрився для загального огляду. З трьох сторін, польською, українською та єврейською мовами викарбувано знаменитий фрагмент листа отця Ковча з концтабору.

Омелян Ковч був проголошений покровителем пастирів Української греко-католицької церкви, і це, мабуть, найкраще визнання його заслуг — в історію він увійде як зразок істинної віри і служіння Богу.

Олександр Файнштейн